

KAKO IZBOLJŠATI KAKOVOST ŽIVLJENJA STANOVALCEV V VARSTVENO-DELOVNEM CENTRU TONČKE HOČEVAR

Predstaviti želiva delovanje Varstveno-delovnega centra Tončke Hočevar, razkriti podrobnosti vsakdanjika, ki kroji življenje našim stanovalcem, prikazati razliko v kakovosti življenja v manjših enotah in predstaviti nekaj novih konceptov za izboljšanje kakovosti bivanja stanovalcev in za večjo socialno vključenost.

Leta 2009 nas je negativno presenetil eden od rezultatov ankete o kakovosti bivanja v zavodu, ki smo jo izvedli med uporabniki. Povedali so, da se počutijo osamljene. Vprašali smo se, kako je to mogoče, saj se vsak dan vrsti veliko različnih dejavnosti, obravnav, izvajamo kopico različnih storitev in jih vključujemo v procese od jutra do večera.

Odgovore lahko najdemo tako v intenzivnosti kot v količini odnosov pa tudi v občutku pripadnosti določeni osebi ali ožjemu krogu ljudi. Prešteli smo ljudi, ki vsak dan skrbijo za enega stanovalca. Zaposleni delavec iz jutranje ali nočne ekipe zbudi stanovalca, drugi je navzoč pri zajtrku, da razdeli zdravila. Nekateri potrebujejo prevoz do dislocirane delovne enote. Dan se nadaljuje v delavnici in tam po navadi vodita program dela dva zaposlena. Pri kosilu se srečajo s popoldansko ekipo, ki poskrbi za kavo, večerno nego in pripravo na

spanje. Popoldanske dejavnosti vodijo različni strokovni delavci, prostovoljci in druge organizacije. Vsak dan se tako ob enem uporabniku izmenja do deset ljudi. Odnosi so delovni in ciljno opredeljeni. Stanovalci nimajo ene osebe, h kateri bi se lahko vsak dan vračali, čutili pripadnost do nje, radost, sproščenost, ljubljenost. Manjka vloga družine.

Zato smo iskali možnosti drugačnih oblik bivanja v zavodu tako v Sloveniji kot v tujini. Praksa držav, kot so Združeno kraljestvo, Švedska in Norveška, je zapiranje večjih zavodov in preselitev v manjše enote.

Konec leta 2009 je v Ljubljani potekal forum ponudnikov storitev za osebe z invalidnostjo z naslovom »Deinstitucionalizacija – izzivi za prihodnost«. Razpravljali smo o smernicah, ki temeljijo na mednarodnih konvencijah o pravicah invalidov, otrok in o temeljnih pravicah v EU: o spoštovanju človekovega dostojanstva, enakopravnosti, samostojnem življenju, pravici do odločanja o sebi. Poudarili so, da je pri prehajanju iz zavodske oblike bivanja v bivalne enote pomembno dobro načrtovanje. V bivalne enote po navadi preselimo tiste stanovalce, ki zmorejo več skrbi zase. Še vedno pa je v našem zavodu tretjina takšnih, ki potrebujejo stalno zdravstveno oskrbo in nego. Zato smo se odločili, da bomo samo zgradbo zavoda obdržali in jo sčasoma prilagodili za takšne stanovalce.

Varstveno-delovni center Tončke Hočevar lahko zaradi starosti, številčnosti in oblike bivanja velikokrat primerjamo z domovi za stare. Nekateri domovi starejših občanov v Sloveniji, predvsem pa v državah severno in zahodno od Slovenije, uspešno uveljavljajo načelo gospodinjsko usmerjenih skupin.

Bivalni del stavbe našega zavoda je razdeljen na štiri nadstropja, v štiri sklenjene enote. Marca 2009 smo poskušali v enem od nadstropij uvesti omenjeni model gospodinjske enote. Eden od pglavitnih elementov gospodinjskega modela je stalnost ekipe oziroma delavcev.

Ker nam organizacija dela, vrsta kadra in utečeni sistem niso omogočili hitre spremembe, smo k sodelovanju povabili študentko 3. letnika Fakultete za socialno delo, ki je mesečno prakso opravila v tretjem nadstropju

med petnajstimi stanovalci. Vsak dan je z njimi preživela vsaj tri ure v popoldanskem času. Rezultat je bil očiten že po dveh tednih. Med uporabniki je bilo zaznani manj konfliktov, vsakodnevne težave so reševali sproti. Študentka jim je posvečala več pozornosti, jim prisluhnila in se čim bolj prilagajala njihovim potrebam in željam.

Zaradi dobre izkušnje smo v poletnih mesecih iz sredstev boleznin zaposlili dve delavki za določen čas v popoldanskem terminu od 13.00 do 21.00. Imenujemo ju gospodinji. Vsaka dela v enem nadstropju in skrbi za 15 stanovalcev. Novembra je še ena študentka Fakultete za socialno delo opravila mesečno prakso v četrtem nadstropju. Razlika v kakovosti bivanja, odnosov, zadovoljstvu in socialni vključenosti je med nadstropji, kjer imamo gospodinjo, in med tistimi, v katerih je ni, zelo velika.

Pridobili smo informacije drugih zaposlenih, ki opažajo, da je v nadstropju, kjer je gospodinja, mirneje; prej so se stanovalci več prerekali med seboj. Prav tako jim veliko pomeni občutek, da vedo, da je vedno nekdo tam, da se nanj lahko zanesejo. Sodelavci so opazili, da je gospodinja v obdobju polovice leta opazila veliko več posebnosti uporabnikov kot pa zaposleni, ki z njim delajo že vrsto let. Menijo še, da mora biti na delovnem mestu gospodinje človek z občutkom, saj pogosto deluje tudi kot vzgojitelj in včasih kot zaupnik. S posamezniki je zelo intenzivno povezan. S časom se uporabnik lahko počuti varnejšega v komunikaciji.

Študentka je opazila, da so bili uporabniki sprva porazgubljeni po celotnem zavodu, potem pa so začeli redno prihajati v nadstropje, v katerem so potekale različne dejavnosti. Uporabnikom je všeč, da je vedno nekdo z njimi, nekdo, na katerega se lahko zanesejo, mu zaupajo.

Tudi uporabnike smo povprašali o zadovoljstvu z gospodinjo. Povedali so, da so se nanjo navadili, da so postali v nadstropju bolj povezani in so se naučili drugače gledati nase in na svoje potrebe, prav tako pa so upoštevati tudi potrebe drugih sstanovalcev. Od kar imajo v nadstropju gospodinjo, so se jim začeli ob kavah pridruževati tudi uporabniki drugih

nadstropij. Kaže, da imajo tudi drugi potrebo po takšnem druženju.

Eno nadstropje je prilagojeno starostnikom in tistim, ki se zaradi zdravstvenega stanja ne morejo več vključiti v delavnice varstveno-delovnega centra. Tu je t. i. varstveno-negovalni oddelek. Pokazalo se je, da je potreba po gospodinji tu manj izrazita. Potrebna je drugačna obravnava. Predvsem pa je tudi tu nujna stalnost ekipe.

V zavodu doslej nismo imeli zaposlenega delavca na delovnem mestu gospodinje, čeprav je delovno mesto opisano in določeno tako v kadrovskih normativih, ki so opredeljeni v prilogi Pravilnika o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev, kot v sistemizaciji delovnih mest zavoda. Žal nam po normativih pripada le 0,33 gospodinje za 90 uporabnikov. Večina kadra po osnovni izobrazbi izhaja iz zdravstvene nege, zato je v ospredju medicinski model obravnave uporabnikov.

Letos (2010) je podjetje Firis, ki skrbi za razvojni inženiring socialnega varstva, prvič razpisalo dveletni izobraževalni program za gospodinje v socialnovarstvenih ustanovah. Poleg znanj s področja nege in oskrbe je poudarek na kakovostnem preživljanju prostega časa, poznavanju biografije uporabnika, timskem delu in komunikaciji z drugimi zaposlenimi, delu s svojci in vključevanju svojcev v življenje in na aktivnosti gospodinjske skupine ter vključevanju prostovoljcev in živali v terapevtske namene.

Celodnevno varstvo varstveno-delovnega centra se financira iz dveh virov. Del sredstev krije Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve oziroma plačajo stanovalci z doplačilom občin, drugi del se financira po pogodbi z ZZZS. Zaradi tega imamo zaposlenih največ delavcev zdravstvene nege in oskrbe. Ta kader je nepogrešljiv, saj se uporabniki starajo in potrebujejo vse več pomoči. Kakovost življenja pa se jim lahko občutno izboljša s socialnim pristopom, ki se prilagaja potrebam posameznika, upošteva posebnosti in okoliščine ter lažje uresničuje cilje normalizacije in socializacije, ki so v vseh smernicah in nacionalnih programih v ospredju skrbi za posameznika.

Da bi izboljšali kakovost bivanja našim stanovalcem, smo ustanovili tudi dve bivalni enoti, eno stanovanjsko skupino in eno varovano stanovanje. Od 90 stanovalcev je v omenjene enote vključenih 30 uporabnikov. V bivalni skupini Zelena jama živi 17 uporabnikov, ki skupaj z medicinskim osebjem in ob pomoči strokovnega delavca aktivno sodelujejo v gospodinjskih in hišnih opravilih.

Njihova stopnja samostojnosti se od bivanja v zavodu razlikuje v tem, da so intenzivno vpeti v vsakdanja opravila. Pomagajo pri dežurstvih v kuhinji. To vključuje pripravo, postrežbo in pospravljanje po obrokih, med vikendi pa tudi pomoč pri kuhanju. Prav tako skrbijo za psa, rože in urejeno okolico doma. V pripravi individualnih načrtov smo upoštevali želje uporabnikov in njihova močna področja, ki jih iz leta v leto krepimo. Trudimo se, da bi bil vsak uporabnik aktivno vpet v skupinsko življenje in da bi sam pripomogel k dobremu počutju v skupini.

Ob tem seveda tudi krepimo njegovo samozavest. Skupina je aktivno vključena tudi v medsosedske dejavnosti in mesečno obiskuje knjižnico. V tej dejavnosti smo v zadnjih nekaj letih napredovali, saj jim zgodbe ne bere več strokovna delavka, ampak eden izmed uporabnikov. Kakovost življenja uporabnikov v bivalni skupini je večja, saj so njihove želje skoraj povsem upoštevane. Uporabniki v skupini živijo kot velika družina, saj je kader stalen in so dnevne spremembe minimalne.

Še večjo stopnjo samostojnosti uporabnikov smo dosegli z odprtjem stanovanjske skupine Vodnikov dvor. Tam živijo štirje uporabniki. Stanovanje je v bloku, v neposredni bližini centra Tončke Hočevar. S preselitvijo in natančno izoblikovanim dnevnim načrtom, ki jim pomeni varnost, smo uporabnikom omogočili, da so postali izjemno samostojni. Uporabnikom namreč daje občutek varnosti predvidljivost.

Medicinsko osebje je v stanovanjski skupini navzoče le popoldan, noč preživijo uporabniki sami, zjutraj samostojno pozajtrkujejo in zaužijejo zdravila. V popoldanskem času ob pomoči negovalke opravljajo potrebna gospodinjska in hišna opravila, samostojno kupijo osnovna

živila v trgovini. Prav nakupovanje je uporabnikom vlilo nove samozavesti, zato se zdaj bolje znajdejo tudi v drugih zelo nepredvidljivih situacijah. Konec tedna preživljajo uporabniki sami. Za kosilo je poskrbljeno v centru, kamor odidejo po svoji lastni želji lahko že zjutraj, če si zaželjijo družbe, ali pa šele ob času kosila.

Uporabnik ima tako možnost izbire. Možnost izbire je na videz zelo preprosta naloga, toda če jo želimo uresničiti, je precej težavna. To je vsekakor drugačen pristop od tega, da ljubeči starši in zaposleni v tovrstnih ustanovah delamo vse namesto uporabnikov, kajti s tem osebe z motnjo v duševnem razvoju samo še dodatno invalidiziramo in nikakor ne delamo v tej smeri, da bi bila oseba čim bolj samostojna (Lačen 2001: 23).

Z bivanjem uporabnikov v bivalnih enotah in stanovanjskih skupinah smo uporabnikom omogočili napredek iz socialne revščine. Trudimo se delati po načelih normalizacije. To pomeni omogočiti ljudem s posebnimi potrebami normalno življenje, zagotoviti jim osnovne človekove pravice, kot veljajo za vse ljudi v naši državi.

Viktorija Pečnikar Oblak, Metoda Novak

VIR

LAČEN, M. (2001), *Odraslost osebe z motnjo v duševnem razvoju*. Ljubljana: Sožitje – zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije.